

ОРГАНІЗАЦІЯ ЦЕНТРАЛЬНИХ ОРГАНІВ ДЕРЖАВНОЇ ВЛАДИ ТА УПРАВЛІННЯ ЗА КОНСТИТУЦІЄЮ ПОЛЬЩІ 1935 РОКУ

Після закінчення Першої світової війни український народ так і не зміг завоювати незалежності. Західноукраїнські землі в період між 1921–1939 рр. поділили між собою три держави – Польща, Румунія і Чехо-Словаччина. Територію Волині і Галичини було включено в склад Польщі, при чому з умовою надання останній територіальної автономії, яку польський уряд зігнував. Політика польських окупантів була спрямована на ліквідацію національної самобутності, культури.

Першою конституцією відродженої повоєнної Польщі стала Конституція від 17 березня 1921 р. Мала Конституція діяла до кінця 1922 р., тобто до скликання парламенту, вибраного на основі Конституції 1921 р.

В цей час політичні партії, уряд і Конституційна Комісія, створена в 1919 р. Законодавчим Сеймом, подали свої проекти основного закону (всього 11 текстів). Принципова різниця між різними проектами полягала в пропонованій структурі парламенту, його дво- чи однопалатності. В тому числі не було однозначної відповіді на питання щодо способу виборів членів парламенту. Крім того, суперечки викликав спосіб вибору президента і його компетенція. Ще одним наріжним каменем стало питання статусу католицької церкви. Четверта спірна проблема стосувалась прав і свобод національних меншин.

Так званий «Малий Версальський трактат» або «Договір про національні меншини», підписаний між державами Антанти і Польщею 28 червня 1919 року, в цілому ряді статей зобов'язував Польщу надати національним меншинам політичні і громадянські права, організувати на територіях, населених національними меншостями, широке територіальне, національне та господарське самоврядування. Така внутрішня і міжнародна обстановка відбилась на характері і змісті Березневої Конституції Польщі 1921 року.

Лише в переддень закінчення дебатів було досягнуто компромісу між різними політичними силами, що дозволило сейму 17 березня 1921 р. прийняти більшістю голосів Конституцію Речі Посполитої Польщі, звану надалі Березневою Конституцією¹.

Травневий переворот 1926 року, що посилив незалежність виконавчої влади в особі президента і уряду, сприяв нівелюванню впливу національних меншин на роботу державного апарату і парламенту зокрема. Намагання урядовців стабілізувати стосунки з українцями було незначною поступкою, що в загальному не вплинула на суть тоталітарного ладу, встановленого в Польщі.

Режим, запроваджений в 1926 році, нехтував принципами, закладеними Березневою конституцією 1921 року. Вже в 1928 р. почалася робота по перегляду Основного закону, а 23 квітня 1935 року Президент держави підписав нову Конституцію, що одержала назву Квітневої².

Держава, за новою Конституцією³, відігравала керівну роль у суспільстві та розглядалась як благо всього суспільства, надкласова цінність.

Стаття 2 вказувала: «На чолі держави стоїть Президент Республіки». Саме в його руках зосередилась вся державна влада. Що ж стосується відповідальності, то він її ніс тільки перед Богом та історією.

При цьому Президент не мав бути єдиним органом управління в країні. Стаття третя називала також державними органами уряд, сейм, сенат, збройні сили, суди, державний контроль, але всі вони підпорядковувались Президентові.

Вибори Президента здійснювались як самим Президентом, так і зібранням виборщиків у складі 80 чоловік, 50 з яких обирались сеймом, 25 – сенатом і 5 вірилістів – голови сейму та сенату, прем'єр-міністр, генеральний інспектор збройних сил, перший голова Верховного суду. Виборщики пропонували кандидатуру Президента, а попередній Президент міг назвати власного

¹ Konstytucje Rzeczypospolitej Polskiej. – Warszawa, 1998. – S. 12

² Кульчицький В.С., Лісна І.С. Апарат управління Західною Україною в складі Польщі 1921-1939//Вісник Львівського університету. Серія юридична. – Львів, 1993. – С. 13

³ Konstytucje Rzeczypospolitej Polskiej. – Warszawa, 1998. – S.58.

кандидата (в тому числі і самого себе). Якщо попередній Президент використовував своє право, той далі проводилось загальне голосування, на яке виносились дві кандидатури. Якщо ж він від свого права відмовлявся, його місце автоматично займала особа, запропонована зібранням виборщиків.

Строк повноважень Президента становив сім років. В разі відсутності Президента його заміщав маршалок сейму. Повноваження Президента поділялися на: 1) Законодавчі – видання указів з силою закону; право вето на закони, прийняті сеймом і сенатом; офіційне опублікування законів; призначення третини senatorів; скликання сейму і сенату; відкриття і закриття сесій законодавчих палат; 2) Конституційні – право переважної ініціативи щодо внесення змін до конституції; право вето стосовно проекту закону щодо змін конституції, прийнятого сеймом та сенатом; 3) Виконавчі – прийняття рішень щодо виборів Президента; призначення окремих посадових осіб; здійснення права помилування; представлення держави на міжнародній арені; встановлював принципи державної політики, які визначали діяльність міністрів; 4) Надзвичайні (на період війни) – призначення наступника; призначення Верховного головнокомандуючого; оголошення воєнного стану; видання указів в обсязі всього законодавства, крім змін до конституції; скликання палат парламенту у зменшеному складі та продовження строку їх повноважень.

Квітнева конституція відводила законодавчим палатам другорядну роль у системі центральних органів державної влади. Передбачені Березневою конституцією переваги сейму перед сенатом були зведені нанівець шляхом розширення повноважень сенату. Сейм складався з 208 депутатів, які обиралися на підставі загального, рівного і прямого виборчого права при таємному голосуванні. Активне виборче право (тобто право обирати) надавалось з 24 років, а пасивне виборче право (право бути обраним) – з 30 років. Сенат складався з 96 senatorів, 1/3 яких призначалась Президентом, а решта – обирались шляхом непрямого голосування так званої еліти (громадян, які досягли 30 років, мали високі нагороди, вищу або середню спеціальну освіту,

займали виборні посади в органах місцевого самоврядування). Склад сейму і сенату та система голосування визначалися Положенням про вибори від 8 липня 1935 року⁴.

Строк повноважень обох палат становив 5 років, при чому починався та закінчувався одночасно. Конституція докорінно обмежила компетенцію парламенту. Президент мав абсолютне право вето, уряд призначався і розпускався Президентом без згоди парламенту, законодавчі палати не могли вносити змін до конституції без згоди Президента, укази Президента прирівнювалися до законів, виданих парламентом. У порядку контрольної компетенції сейм і сенат могли вимагати відставки уряду або міністра. Проте така вимога задовольнялася лише за згодою Президента, в разі відсутності такої, Президент міг розпустити парламент до закінчення строку повноважень.

Як вказувала ст. 31 Конституції, сейм не мав функції управління державою, а його повноваження зводились до таких: законодавча діяльність, контроль за діяльністю уряду (про що вже згадувалось), прийняття бюджету і накладання податків на громадян.

Сенату, як другій законодавчій палаті, належали функції по розгляду бюджету, проектів законів, прийнятих сеймом, а також участь в контролі за боргами держави. Разом з тим, він нарівні з сеймом брав участь при прийнятті рішень щодо відповідальності уряду або міністра, законів, повернутих Президентом на повторний розгляд, зміни конституції, прийняття рішень, що запроваджують військовий стан.

Функції державної влади і управління виконував Президент за допомогою призначеного ним і перед ним відповідального уряду. Парламентська відповідальність уряду перед сеймом і сенатом була фікцією.

Уряд складався з голови Ради міністрів (прем'єр-міністра) і міністрів (Ради міністрів). Стаття 12 Конституції надала Президентові право призначати

⁴ Бардах Ю., Леснодорский Б., Пиетрчак М. История государства и права Польши. – М., 1980. – С. 452-453

прем'єр-міністра без будь-яких обмежень, а міністри призначалися Президентом за пропозицією прем'єр-міністра.

Квітнева конституція встановлювала, що організація уряду, зокрема компетенція прем'єр-міністра визначаються декретом Президента. Але оскільки такий декрет не було видано, ці питання регулювалися старими законами і декретами, регламентами і статутами окремих міністерств⁵.

Крім Президента, прем'єр-міністра і Ради міністрів існували ще допоміжні органи, відомства, комітети при Президентові республіки, при прем'єр-міністрові і Раді міністрів, що виконували окремі спеціальні завдання по управлінню державою. Державна адміністрація складалась з урядової адміністрації, територіального самоуправління і господарського самоуправління.

Контролююча функція покладалась на Вищу Палату Контролю, при чому ч. 2 статті 77 Конституції зазначала, що Президент призначав Голову Вищої Палати Контролю, а за поданням Голови – членів цього контролюючого органу.

Надзвичайно широкі повноваження Президента поширювались і на суди: як вказано в статті 65, президент призначав суддів, якщо інше не передбачалось законом.

Виконавча влада стала незалежною від парламенту, сконцентрувавши в руках президента надзвичайно широкі повноваження. Як обидві палати парламенту, так і інші органи державної влади, в тому числі суди, було підпорядковано Президенту. Разом з тим це сприяло пригніченню національних меншостей, які населяли території, що входили на той час у склад Польщі. Національні меншини зовсім не допускалися до центральних органів державної влади та управління, оскільки це перешкоджало тотальній централізації влади в руках Президента. Після травневого перевороту 1926 року участь національних меншин в управлінні державою була фактично ліквідована.

⁵ Присташ Л.Т. Центральні органи влади та управління за конституцією Польщі 1935 року. – Львів, 1998. – С. 9–10

Юхимюк О. М. (Луцьк)

*ОРГАНІЗАЦІЯ ЦЕНТРАЛЬНИХ ОРГАНІВ ДЕРЖАВНОЇ ВЛАДИ ТА УПРАВЛІННЯ ЗА
КОНСТИТУЦІЮ ПОЛЬЩІ 1935 РОКУ*

Польська конституція 1935 року закріпила сильну владу Президента. Виконавча влада стала незалежною від парламенту.

Юхимюк О. М. (Луцьк)

*ОРГАНИЗАЦИЯ ЦЕНТРАЛЬНЫХ ОРГАНОВ ГОСУДАРСТВЕННОЙ ВЛАСТИ И
УПРАВЛЕНИЯ ЗА КОНСТИТУЦИЕЙ ПОЛЬШИ 1935 ГОДА*

Польская конституция 1935 года закрепила сильную власть Президента. Исполнительная власть стала независимой от парламента.

Yukhymyuk O. M. (Lutsk)

*THE CENTRAL BODIES OF STATE POWER AND ADMINISTRATION UNDER POLAND'S
CONSTITUTION OF 1935*

The Poland's Constitution of 1935 introduced a strong power of President. The executive power became independent from the parliament.